

Kolizní otázky internetových právních vztahů

JUDr. Radim Polčák, Ph.D., Pracovní skupina pro právo a ICT Právnické fakulty MU

4 Locus delicti

Dojde-li na internetu k zásahu do subjektivního soukromého práva, nejčastěji pak do některého z práv absolutních¹, lze vedle obecného soudu rušitele alternativně žalovat i u soudu v místě, kde došlo nebo mohlo dojít k výskytu škodlivého následku. Slovy čl. 5(3) nařízení (ES) č. 44/2001 je tedy možné žalovat „*ve věcech týkajících se deliktů nebo kvazideliktů odpovědnosti u soudu místa, kde došlo nebo může dojít ke škodné události.*“ Ať už se žalobce rozhodne pro obecné nebo alternativní fórum, bude příslušný soud rozhodovat zpravidla podle práva místa, kde škoda vznikla - Nařízení (ES) č. 864/2007 tak jako rozhodné právo u civilních deliktů označuje „*právo země, kde škoda vznikla, bez ohledu na to, ve které zemi došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, a bez ohledu na to, ve které zemi nebo kterých zemích se projeví nepříme následky této skutečnosti.*“

Dojde-li ke škodné události na internetu, vyvstává zásadní otázka, jak ve smyslu uvedených ustanovení uvést jeho internetovou lokaci do souvislosti s jurisdikcí soudu určitého státu. Tento skutkový problém je přitom nejen zásadně důležitý pro určení fóra a rozhodného práva ale též mimořádně obtížný tam, kde škodlivý následek nastal na některém z právem chráněných objektů informačního charakteru nebo tam, kde byla dominantním prostředkem k jeho dosažení některá ze služeb informační společnosti. Za místo škodné události se přitom navíc nemusí považovat jen místo, kde se škoda projevila, ale též místo, kde došlo k jednání nebo opomenutí, které škodné události založilo².

Vztah *loci delicti* k území určitého státu je v takových případech poznamenán výše nastíněným fenoménem delokalizace, především pak v tom směru, že je zde prakticky lhostejné, kde fyzicky došlo k nastoupení dominantního důvodu ke vzniku závazku *ex delictu*, tj. na území kterého státu došlo k protiprávnímu jednání nebo výskytu protiprávního stavu. Přenos informace jako důvodu ke vzniku deliktivního závazku v informační síti mezi různými státy je totiž triviálně jednoduchý a tam, kde závazek vzniká protiprávním jednáním, je dokonce zcela otázkou libovůle škůdce.

Stejně problematické je i kritérium umístění projevu škodlivého následku, tj. místa nastoupení škodné události. Je-li tak příkladně poškozena reputace uživatele mezi jeho spoluhráči na internetovém pokerovém serveru, vyvstává otázka, ve kterém státě byl vlastně dotčený subjekt poškozen – nabízí se v tomto případě hned několik relevantních víceméně vyrovnaných interpretací od domicilu poškozeného přes umístění serveru až po domicil většiny pohoršených uživatelů.

Z výše uvedených důvodů se stal *locus delicti* pravděpodobně nejproblematictější z všech hraničních určovatelných. V praxi můžeme zatím nalézt tři dominantní přístupy, a to:

- Extenzivní přístup
- Analytický přístup
- Restriktivní přístup

Přístup extenzivní považuje za místo internetové škodné události libovolné místo, kde se informace mohou stát způsobilými škodit. Touto interpretací tak lze, a to nejen u ohrožovacích deliktů, založit pravomoc prakticky jakéhokoli civilního soudu na základě

¹ Do této kategorie řadíme především právo vlastnické, práva od něj odvozená a dále pak práva osobnostní jako je právo na ochranu osobnosti, jména, apod.

² Evropský soudní dvůr se k této otázce vyjádřil v roce 1976 v rozhodnutí Bier v. Mines de Potasse d'Alsace, publ. v European Court Reports č. 1735.

konstatování, že se v obvodu tohoto soudu (resp. na území státu) lze připojit k internetu. Obdobně pak lze prakticky libovolně konstatovat i působnost hmotného práva. Poněkud umírněnější variantou tohoto přístupu je doktrína dominantního efektu, kde je k výše uvedenému ještě třeba prokázat, že na určitém místě došlo k nejzávažnějšímu poškození práva nebo právem chráněného zájmu.

Jedním ze světově nejznámějších a rovněž nejdiskutovanějších precedenčních případů týkajících se určení fóra a rozhodného práva byl spor známý pod označením Gutnick v. Dow Jones³. Spor se týkal oznámení uveřejněného na zpravodajských internetových stránkách provozovaných žalovaným. V říjnu 2000 se na stránkách internetového časopisu Barron's on-line objevil článek s titulkem „Nekalé výdělků“, který referoval o podnikatelských aktivitách australského podnikatele židovského původu a pozdějšího žalobce Josepha Gutnicka. Gutnick se proti tomuto článku rozhodl bránit soudně, neměl však zájem žalovat vydavatele časopisu, společnost Dow Jones, u soudu v místě jejího sídla – řízení by totiž bylo nejen nákladné, ale především by byla vzhledem k existenci prvního dodatku Ústavy USA velmi malá pravděpodobnost úspěchu. Rozhodl se tedy podat žalobu v Austrálii a argumentoval právě kritériem místa vzniku škody. Újma mu tak podle jeho argumentace měla vzniknout právě v Austrálii, kde bylo možné si na internetu předmětný článek přečíst a kde žila židovská komunita, jejímž členem Gutnick byl a v jejímž rámci mohla jeho reputace nejvíce utrpět. Soud těmto argumentům přisvědčil, když uvedl, že (překlad autor) „za místo, kde se uskutečnila pomluva, je třeba považovat místo, kde došlo k újmě na cti poškozeného. (...) Informace šířené prostřednictvím WWW mají formu způsobnou naplnit skutkovou podstatu pomluvy teprve tehdy, jsou-li přesunuty do počítače osoby, která k nim přistupuje prostřednictvím svého WWW prohlížeče. Místem, kde dochází k újmě na cti je tedy právě to místo, kde uživatel stahuje informace z příslušného WWW serveru.“ Když však Gutnick žádal o uznání a výkon rozhodnutí v USA, byl mu tento odepřen s poukazem právě na první dodatek Ústavy USA týkající se svobody projevu – rozhodnutí tak bylo sice pravomocné ale prakticky nevykonatelné. Strany nakonec spor definitivně ukončily dohodou v hodnotě 440.000 USD.

Podobě jako u subjektivních práv osobnostních stojí otázka příslušnosti soudu a rozhodného práva i v ostatních případech deliktů odpovědnosti. Kromě osobnostních práv se přitom nejčastěji setkáváme se zásahy do práva vlastnického, na internetu pak konkrétně s porušováním různých typů práv duševního vlastnictví.

Evropské soudy řeší problém místa výskytu škodní události podobně jako je tomu v Austrálii či Kanadě⁴. Poškozený pak má možnost vybírat mezi celou řadou jurisdikcí a tehdy, pokud má možnost uplatnit více nároků současně (např. nárok z titulu ochranné známky, ochrany osobnosti a k tomu ještě postih nekalé soutěže), může dokonce různé nároky adresovat různým soudům podle toho, ve kterých státech je pro něj příznivější právní situace. Jedna škodní událost se tak dokonce může stát předmětem řízení ve více státech současně⁵. Oproti interpretační doktríně založené rozhodnutím Gutnick však mají v některých případech evropské soudy dokonce tendenci vůbec nepřihlížet k materiálnímu kritériu nejzávažnějšího projevu škodlivého následku a na základě formálního kritéria dostupnosti internetu aplikují extenzivní přístup prakticky bez jakýchkoli korektivů.

Příkladem ilustrujícím výše uvedené je spor mezi francouzskou společností SG 2 a německou společností Brokat o užití ochranné známky 'payline'.⁶ Německá společnost měla známku zaregistrovanou a používala ji

³ Spor rozhodoval nejprve v roce 2001 soud státu Victoria pod č.j. [2001] VSC 305, o odvolání pak rozhodoval Vrchní soud Austrálie v roce 2002 pod č.j. [2002] HCA 56. Plný text rozhodnutí Vrchního soudu Austrálie viz např. na adrese http://www.austlii.edu.au/au/cases/cth/high_ct/2002/56.html.

⁴ Kanadské soudy přejaly argumenty užití v případě Gutnick a kloní se tak rovněž ke koncepci extenzivního stanovení jurisdikce. K tomu viz Paterson, M. Following the Right Lead: Gutnick and the Dance of Internet Jurisdiction. Canadian Journal of Law and Technology, roč. 4, číslo 1, str. 49 a násl., link na text: http://cilt.dal.ca/vol3_no1/pdfarticles/paterson.pdf.

⁵ Nejedná se přitom o porušení principu litispendence založeného článkem 27 Nařízení, neboť z pohledu práva se jedná o zásahy do různých subjektivních práv a tudíž o různé škodní události. K tomu shodně viz Bogdan, M. Internet and Private International Law. In Polčák R. a kol. Introduction to ICT Law (selected issues). Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 22 a násl.

⁶ Příklad rozhodnul dne 13. 10. 1996 Apelační soud v Nanterre a vyjadřovala se k němu, zpravidla negativně, řada komentátorů – viz Kur, A. (2000) Identical Marks Belonging to Different Owners in Different Countries. (How) Can They Coexist in Cyberspace? The Journal of World Intellectual Property, ročník 3, číslo 2, str. 307–319 nebo též Bettinger, T.,

k označení svého platebního systému Brokat-Payline. Francouzská společnost si však shodnou známku již dříve zaregistrovala ve Francii pro tentýž typ služeb a rozhodla se bránit proti jejímu užití na německých stránkách brokat.de. Francouzský soud v Nanterre posoudil celou záležitost tak, že místem škodní události je i Francie, neboť na jejím území lze prostřednictvím internetu ke stránce brokat.de přistupovat. Soud nepřesvědčily ani argumenty německé společnosti, že stránky jsou umístěny v Německu, jsou v němčině, služba, pro kterou je označení použito, je určena pro německé zákazníky a že společnost o expanzi s touto službou do Francie ani neuvažuje. Bylo tedy vydáno poněkud pitoreskní a prakticky nevykonatelné rozhodnutí, jehož enunciatem zakázal francouzský soud německé společnosti užívat ochrannou známku 'payline' na francouzském území a to včetně jejího užití na internetu.

Jak je vidět, výše popsany extenzivní přístup ke stanovení jurisdikce je sice možný a v Evropě i zámoří relativně oblíbený, problémy s uznáním a výkonem příslušného soudního rozhodnutí jej však činí pro praxi značně problematickým – to i v prostředí, kde jsou jednotlivé jurisdikce vzájemně propojeny delimitačními a transferovými pravidly jako je tomu v případě zemí EU⁷. Významným argumentem proti jeho aplikaci zejména na otázky ochrany osobnosti je pak *reductio ad absurdum* vyložený praktický dopad této koncepce – může-li totiž být škodním místem území státu, kde lze informace stáhnout do počítače a posléze zobrazit, znamená to, že takovým místem je potenciálně každý stát světa. Jakákoli internetová publikace by tedy vzato *ad absurdum* musela být v souladu s právními řády všech států světa, což by však na původce publikace kladlo poněkud nepřiměřené nároky. Zejména s tímto argumentem proti extenzivnímu stanovení jurisdikce pak vystupují novináři a obecně publicisté. Jejich argument neúměrným zatížením svobody slova⁸ se přitom, alespoň co se týče soukromoprávní ochrany osobnosti, zdá být rozumný a odůvodněný.

Neúměrné rozšiřování počtu jurisdikcí, do nichž může spadat zásah do subjektivního práva na internetu, vedl k vytvoření přístupu, který můžeme označit jako analytický. Tato koncepce je založena na analýze příslušného právního vztahu, respektive formy, jíž byl na internetu založen. Místo škodní události je tedy určeno nikoli jen ve vztahu k samotné škodě či újmě ale i s ohledem na způsob, kterým k nim došlo nebo mohlo dojít. Nejznámější z analytických klasifikací míst škodních událostí je takzvaná škála Zippo. Svůj název dostala po často citovaném americkém případě známém jako případ Zippo.

V případě Zippo Mfr. Co. v. Zippo Dot Com, Inc.⁹ rozhodoval soud o porušení práv k ochranné známce. Základní otázkou však bylo nejprve určení jurisdikce a rozhodného práva. Soud zde jako součást argumentace vytvořil tříprvkovou škálu možných případů zásahu do subjektivního práva, a to na základě posouzení kvality vzájemné komunikace. Doslova se v rozhodnutí uvádí (překlad autor): „Naše posouzení společně s analýzou doposud známých soudních rozhodnutí a dalších předložených důkazů nás vede k úvaze, že to, zda zde existuje příslušnost k projednávání věci, závisí na povaze a druhu výdělečné činnosti, kterou žalovaný provozuje v prostředí sítě Internet... Na jedné straně stupnice stojí případy, kdy žalovaný bez pochyby podniká v prostředí sítě internet. Pokud tedy žalovaný kontrahuje se subjekty pod cizí jurisdikcí, což obnáší vědomou a opakovanou výměnu dat prostřednictvím sítě Internet, je třeba konstatovat příslušnost soudu. Druhou stranu stupnice představují případy, kdy žalovaný pouze umístí určité informace na svoji WWW prezentaci, která je přístupná uživatelům pod cizí jurisdikcí. Taková pasivní WWW prezentace, která jen zprostředkovává informace těm,

Thum, D. Territorial Trademark Rights in the Global Village - International Jurisdiction, Choice of Law and Substantive Law for Trademark Disputes on the Internet. IIC, číslo 31, str. 166-167, link na text

http://www.bettinger.de/fileadmin/mediapool/downloads/Territorial_Trademark_Law_in_the_Global_Village_IIC.pdf.

Uvedení případu do souvislosti s českým právem viz Slováková, Z. Protection of trademarks and the Internet with respect to the Czech law. Journal of International Commercial Law and Technology, ročník 2, číslo 1, str. 73, link na text:

<http://www.jiclt.com/index.php/JICLT/article/viewFile/24/12>.

⁷ Vedle stanovení pravidel pro založení jurisdikce včetně principů litispence obsahuje nařízení č. 44/2001 (dříve Bruselská úmluva) i sadu ustanovení zajišťujících tzv. volný pohyb civilních soudních rozhodnutí, zejména co do jejich uznávání a výkonu v evropském justičním prostoru.

⁸ Nemusí se nutně jednat přímo o omezení svobody slova, ale o neúměrné zatížení autora veřejného projevu povinností (a jí odpovídajícím strachem) znát soukromoprávní úpravu ochrany osobnosti všech států světa a vědět o potenciální existenci subjektů dotčených příslušnou publikací.

⁹ Rozhodnutí referenční číslo 952 F. Supp. 1119 (W.D. Pa. 1997) – plný text rozhodnutí viz např. na adrese

<http://cyber.law.harvard.edu/metaschool/fisher/domain/dncases/zippo.htm>.

kteří o ně projeví zájem, nemůže být základem k prohlášení příslušnosti soudu. Mezi oběma krajními body stojí takzvané interaktivní WWW prezentace, kde může probíhat výměna informací mezi uživatelem a serverem, na němž je tato prezentace umístěna. V těchto případech je třeba zkoumat míru interaktivity a povahu informační výměny uskutečňované prostřednictvím WWW prezentace.“

Škála Zippo se stala základem pro posuzování případů tzv. internetové jurisdikce zejména v USA. V porovnání s evropským přístupem se toto řešení jeví být poněkud restriktivní, jeho nesporným kladem je však ochrana internetových publicistů před neúměrnou zátěží svobody slova nutností znát právní úpravy všech států, kam se příslušný informační obsah může prostřednictvím internetu dostat. I nadále však zjišťujeme, že většina složitých případů spadá do druhého stupně škály, tzn. je třeba hodnotit jejich vztah k území jednotlivých dotčených jurisdikcí ad hoc. I z tohoto důvodu se stále množí případy, kdy precedenční rozhodnutí Zippo nelze použít jako základ pro argumentaci¹⁰. Lze tedy v této otázce poněkud pesimisticky uzavřít, že univerzálně použitelná teorie určení *loci delicti* v současné době schází a pravděpodobně ještě nějakou dobu scházet bude¹¹.

Příklady známkových sporů, sporů z práv na ochranu osobnosti a další případy sporného zásahu do subjektivních práv na internetu ukazují, že i relativně jednoduchá škodní událost může znamenat co do určení jurisdikce a rozhodného práva obtížný právní problém. Za stávající situace se však jediným řešením jeví být postupná harmonizace v činnosti civilních soudů pod vlivem mezinárodní doktríny. Někteří autoři se sice pokoušejí prosadit pro konkrétní otázky řešení formou přímo použitelných mnohostranných mezinárodních úmluv¹², je však třeba s politováním konstatovat, že k úspěchu podobných iniciativ stále schází elementární politická vůle na straně jednotlivých států.

¹⁰ K tomu srov. např. Awoyemi, B. Zippo is dying, should it be dead? The exercise of personal jurisdiction by U.S. federal courts over non-domiciliary defendants in trademark infringement lawsuits arising out of cyberspace. *Marquette Intellectual Property Law Review*, ročník 9, číslo 1, str. 37 a násl., link na text: <http://law.marquette.edu/ip/Awoyemi.pdf>.

¹¹ Srov. např. Yokoyama, D. T. You Can't Always Use the Zippo Code: The Fallacy of a Uniform Theory of Internet Personal Jurisdiction. *DePaul Law Review*, číslo 54, str. 1146 a násl.

¹² Z nejvýznamnějších iniciativ můžeme jmenovat například návrh úmluvy o příslušnosti ve věcech ochrany osobnosti, který na konferenci Cyberspace 2005 představil australský expert švédského původu Dan Svantesson. Svou představu později konkretizoval v monografii Svantesson, D. *Private International Law and the Internet*, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2007, str. 353 a násl.